

La vigència del sistema pronominal tripartit *tu/vós/vostè* en català contemporani
The validity of the tripartite pronominal system *tu/vós/vostè* in contemporary Catalan

Michaela Dandova

Universitat de Bohèmia del Sud

mdandova@gmail.com

Data de recepció: 14/04/2018

Data d'acceptació: 02/07/2018

Resum

L'article se centra en l'ús de les formes pronominals en català *tu*, *vós* i *vostè*, que recentment ha reemplaçat la forma *vós* en la majoria de situacions, excepte en el context administratiu, religiós, cerimonial o algunes comunitats de gitanos catalans. A partir dels resultats dels dos qüestionaris (1r = 330 respostes, 2n = 155 respostes), la forma *vostè* és percebuda pels catalanoparlants de diferents àmbits com una expressió de respecte i distància, contràriament al *vós*, que expressa el respecte, però també un afecte. A més, els resultats mostren algunes diferències interessants en la percepció de funcions d'aquests pronoms entre els enquestats més joves i els més grans, entre homes i dones del nostre grup o entre regions de parla catalana. Els joves enquestats perceben la forma *vós* com més formal que *vostè*, encara que antigament fos a la inversa. A banda d'això, els enquestats confirmen que l'ús esporàdic i inestable actual de *vós* es reflecteix en el seu ús gramatical erroni, p. ex. utilitzant la barreja de les formes *tu/vós* o *vós/vostè* dins d'una frase. Segons els resultats de l'enquesta el sistema pronominal tripartit encara està en ús, però el grau d'utilització, els contextos i les funcions pragmàtiques han canviat.

Paraules clau: sociolingüística; pronoms de tractament; català; pronoms honorífics; cortesia pronominal.

Abstract

The article focuses on use of pronominal forms in Catalan: *tu*, *vós* and *vostè* that has lately replaced the form *vós* in the majority of situations, except: administrative, religious, ceremonial context or within some communities of Catalan Gypsies. Based on the results of two questionnaires (1st = 330 answers, 2nd = 155 answers), the form *vostè* is perceived by Catalan speakers from different areas as an expression of a respect and a distance, contrary to *vós* that expresses respect, but also an affection. Moreover, the results demonstrate some interesting differences in perception of these pronominal functions between younger and older respondents, between men and women from the survey group or among Catalan-speaking regions. The young respondents perceive nowadays the form *vós* as more formal than *vostè*, although formerly it was vice versa. Furthermore, the respondents confirm that current sporadic and unstable usage of *vós* is reflected in its incorrect grammatical usage, e.g. by using a mixture of forms *tu/vós* or *vós/vostè* within the same sentence. Based on the survey results the tripartite pronominal system is still in use, although the degree of use, the contexts and the pragmatic functions have changed.

Keywords: sociolinguistics; pronouns of address; catalan; honorifics; pronominal courtesy.

Taula de continguts

1. Els pronoms de tractament en català

1.1. Introducció

1.2. Una noció històrica i evolutiva

1.3. El resum de les formes pronominals del tractament en català

1.4. Les funcions pragmàtiques de les formes pronominals *tu*, *vós*, *vostè* en català contemporani

2. L'anàlisi dels pronoms de tractament catalans mitjançant qüestionaris interactius

2.1. Els resultats del primer qüestionari

2.2. Les discussions i la correspondència amb parlants nadius

2.3. L'anàlisi del corpus de textos digitalitzats

2.4. Els resultats del segon qüestionari

3. Conclusió

Bibliografia

1. Els pronoms de tractament en català

1.1. Introducció

La cortesia és la flor de la humanitat. Joseph Joubert (1866)

La present anàlisi se centrarà en els pronoms del tractament tripartit en català (el tutejament i el tractament de *vós/vostè*, o T/V de forma abreujada). Es tracta d'una recerca sincrònica, tot i que també dibuixarem el seu camí diacrònic.

En aquest estudi intentarem confirmar la vigència del sistema pronominal tripartit *tu/vós/vostès* en català contemporani. Les qüestions principals que ens demanarem en aquest sentit són les següents: Aquest sistema complex està actualment en procés de simplificació, complexitat o reorganització? Quins elements són sacrificats quan el sistema tendeix a la simplificació? I per què?

La recerca es duu a terme a través d'un qüestionari interactiu disponible a Internet (és a dir, investigació quantitativa), complementada, d'una banda, per enquestes de camp (per investigacions subsidiàries a través de discussions i correspondència amb parlants nadius, és a dir, investigació qualitativa), i d'altra banda, mitjançant l'anàlisi del corpus de textos digitalitzats.

Em centraré en la investigació de les formes pronominals, que van evolucionar a partir del pronom llatí *vos*, i els exemples de paral·lelismes (i diferències) entre el català (*tu, vós, vostè*) i eventualment el portuguès europeu (*tu, vós, você, o senhor, a senhora*).

1.2. Una noció històrica i evolutiva

Durant el període de l'Imperi Romà tots tutejaven, fins i tot quan en dirigir-se a l'emperador (Bednaříková, 2003: 11-12). El tractament cortès a través del pronom *vós*, segons Bednaříková, és el resultat de la incomprensió del Col·legi Imperial de múltiples governants que van gestionar l'Imperi al final de l'Antiguitat. Col·legi Imperial va ser tractat en el seu conjunt, fins i tot en casos relatius a un sol membre, per emfatitzar un govern d'unitat (de vegades, òbviament, inexistent) i la voluntat dels dirigents associats. D'aquesta manera, al final del segle

V el rei franc, Clodoveo, podria ser abordat pel *vós*, encara que els documents només es referien a si mateix, és a dir, una sola persona. En aquest sentit, l'historiador Philippe Wolff afirma, en el seu estudi sobre la correspondència a l'era llatina clàssica, l'aparició d'una dualitat de *tu-vós* (en alguns casos fins i tot una barreja de les dues formes en un sol document) en dues etapes: entre el segle II - IV¹, i en l'època carolíngia (Wolff, 1986: 370-383). De la mateixa manera, Beatrice Coffen confirma en la seva investigació sobre els pronoms d'al·locució una transformació del llatí *vos* des del concepte de col·lectivitat a la reverència, subratllant que l'elecció del terme d'al·locució també està influït pels nivells: individual, circumstancial i sociocultural (Coffen, 2003: 1-7).

Des de l'edat mitjana, una altra forma pronominal derivada de les expressions nominals de reverència (de *vuestra merced* en espanyol, *vostra mercè* en català) ha arribat a completar el sistema dels pronoms del tractament des de llavors tripartit en diverses llengües romàniques (des del segle XVI les següents formes abreujades: *usted* en espanyol, *vostè* en català), per resoldre la polivalència de *vós* i complexificar així les oposicions funcionals. Bermejo indica en la seva investigació (Bermejo, 2012: 60-62), que aquesta forma ha assumit la funció antiga del pronom *vós*, i malgrat ser una frase nominal, al principi del seu ús va acceptar acords verbals tant de la segona com de la tercera persona.

El seu interès com a forma de cortesia en aquella època (*vuestra merced*) es deu a la seva utilització per persones de la classe alta; al segle XVI es va difondre encara més entre les persones riques; la forma es va fixar amb el verb a la tercera persona del singular, llavors es va sotmetre a un procés d'erosió fonètica (que va fer passar de *vuestra merced* > *vuesansted* > *vuesasted* > *vuesté* > a la seva forma definitiva *usted* en espanyol, *vostè* en català) i el seu ús s'ha ampliat a gairebé totes les comunicacions formals. Des del segle XVIII, l'*usted* era l'única forma pronominal formal (V-forma expressant respecte i reverència) en espanyol europeu (Bermejo, 2012: 60). D'altra banda, en català persisteix un doble sistema dels pronoms honorífics.

1 Entre el segle II-IV va aparèixer el vossejament en certes fórmules de cortesia; una profunda sensació de reverència lligada a aquestes fórmules va conduir a ampliar l'ús del vossejament a tot el discurs, aquesta mutació es va aconseguir a l'època carolíngia (Wolff, 1986: 383).

Bermejo especifica que a l'edat mitjana el pronom *vós* en espanyol es va utilitzar de la mateixa manera que el pronom francès *vous* (concordant amb els verbs, clítics i pronoms possessius en la 2a persona del plural), per a adreçar-se a una sola persona en un context formal (en aquest cas, concordant amb un adjectiu en la segona persona del singular), així com per tractar diverses persones en un context informal. El sincretisme i la polivalència de *vós*, així com altres factors, van portar a la seva desaparició en espanyol (Bermejo, 2012: 61), mentre que els catalans van continuar utilitzant-lo.

Al segle XIII, els pronoms personals exclusius o contrastius «*nós otros*» i «*vós otros*» han aparegut en espanyol per distingir millor el pronom honorífic *vós* en singular del *vós otros*² en plural; també per resoldre el sincretisme de les formes *vós* i *nós*; tanmateix al segle XV van perdre el seu valor contrastiu, es van sotmetre a un procés de lexicalització i al segle XVI es van convertir en pronoms regulars de la 1a i 2a persona plural (Bermejo, 2012: 61); en català es tracta de les formes (originals *nós altres*, *vós altres*) actuals *nosaltres*, *vosaltres*.

1.3. El resum de les formes pronominals del tractament en català

El català contemporani disposa de les següents formes pronominals del tractament: *tu*, *vós*, *vosaltres*, *vostè*, *vostès*. De la forma menys formal *tu* (amb un verb de 2ª persona singular) a la seva forma corresponent en el plural, *vosaltres* (tant per adreçar-se a les persones properes), passant per una forma més formal *vós* (amb un verb en 2a persona plural de sentit gramatical, i 2a persona singular de significat semàntic), fins al pronom formal *vostè(s)* (amb un verb en la tercera persona respectiva: en singular o plural). Aquesta darrera forma ha reemplaçat el pronom *vós* en la majoria de contextos. En alguns dialectes, el *vós* ja no s'utilitza, mentre que en altres —especialment a les Illes Balears— l'ús del sistema tripartit *tu/vós/vostè* encara hi és actiu.

1.4. Les funcions pragmàtiques de les formes pronominals *tu*, *vós*, *vostè* en català contemporani

2 Gran Diccionari de la llengua catalana. Disponible a: <<http://www.enciclopedia.cat/EC-GDLC-e00143672.xml>> [Última consulta: 13/03/18].

Ara ens centrarem en l'ús actual d'aquestes formes pronominals que és el focus de la nostra recerca. Els catalanoparlants utilitzen la forma *tu* (tutejament) amb persones properes o en un context informal. A més, l'augment actual del nombre de contextos en què s'utilitza l'adreçament informal ha resultat en una expansió significativa de tutejament entre ells. *El Gran diccionari de la llengua catalana* defineix la forma pronominal de *vós* de la manera següent: «Pronom personal de segona persona emprat en comptes de *tu* per a adreçar-se a algú de més categoria social o de més edat, a un desconegut, a Déu, als sants». Neus Nogué Serrano afirma que en un llenguatge col·loquial aquesta forma s'utilitza cada vegada menys en particular a les zones urbanes, a favor del pronom *vostè*, i actualment està limitada a la comunicació escrita de caràcter legal o administratiu (Nogué Serrano, 2005: 222-257). Malgrat la caiguda general de l'ús de *vós*, una de les comunitats parlants que aquesta forma utilitza de forma viva és la dels gitanos catalans, afirma en la seva recerca E. Casanova (2014). El pronom *vós* s'utilitza tant per expressar respecte com afecte, especialment dels membres més joves de la família als més grans. No obstant això, aquest ús està desapareixent lentament i està limitat a l'àrea de les Illes Balears. El portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, anomenat *És a dir*, testifica que també podem trobar la forma *vós* en ambients rurals, narracions històriques o en els contextos cerimonials (dirigint-se als representants de les famílies reials i als autoritats eclesiàstiques).

La forma de cortesia *vostè(s)* ens permet expressar el respecte, la distància i la formalitat en adreçant-se cortesament a un o més destinataris. El pronom *vostè* ha substituït el *vós* en la majoria dels contextos.

2. L'anàlisi dels pronoms de tractament catalans mitjançant qüestionaris interactius

En aquesta part, examinarem els contextos abans esmentats, en els quals encara s'utilitzen les formes analitzades, amb respostes obtingudes de parlants nadius de català a partir del qüestionari interactiu.

Abans de procedir a l'avaluació dels resultats, voldria fer un aclariment, que es tracta d'una representació mental (de l'ús de les formes estudiades) de parlants nadius del nostre grup d'enquestats a través de situacions virtuals de qüestionaris, i no dels discursos específics gravats.

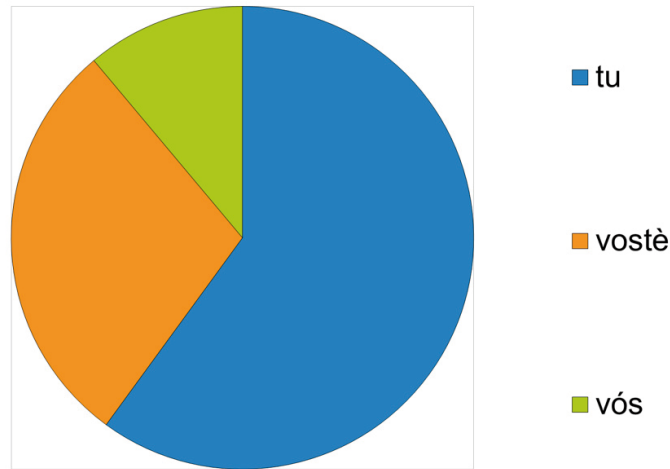
2.1. Els resultats del primer qüestionari

Els resultats següents provenen d'un qüestionari anònim i interactiu, creat a través del Google Docs i disponible a Internet³, que tracta dels pronoms *tu/vós/vostè* en català. Es basen en 330 respostes de catalanoparlants de diferents parts dels Països Catalans.

1r qüestionari: 330 enquestats	
dones	61%
homes	39%
de 15-24 anys	23%
de 25-34 anys	20%
de 35-49 anys	30%
més de 49 anys	27%
Illes Balears	25%
Catalunya	52%
València	23%
estudis primaris	2%
batxillerat	19%
universitaris	79%

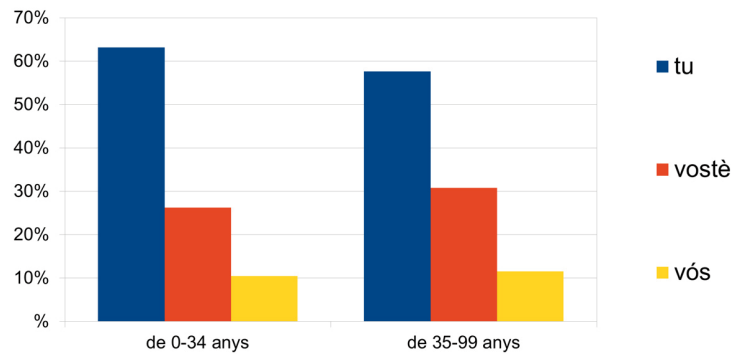
3 Primer qüestionari sobre l'ús dels pronoms catalans *tu/vós/vostè*. Disponible a: <https://docs.google.com/forms/d/10gHfPoloEaV700s9ofK02fJcFzNqx1_u_VILAmLkZfA/viewform?c=0&w=1&usp=mail_form_link> [Última consulta: 13/03/18].

Una visió completa dels resultats (el gràfic n. 1)

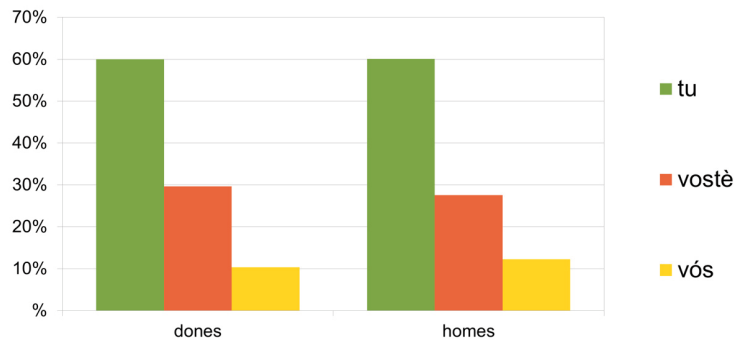
Aquest gràfic n. 1 ens mostra una visió general dels resultats del primer qüestionari sobre l'ús dels pronoms del tractament catalans: *tu/vós/vostè*. La majoria dels enquestats del nostre grup utilitza el tractament de *tu*, una part més reduïda tria el tractament de *vostè*, i una minoria prefereix el pronom *vós*.

Una visió general per edat (el gràfic n. 2)

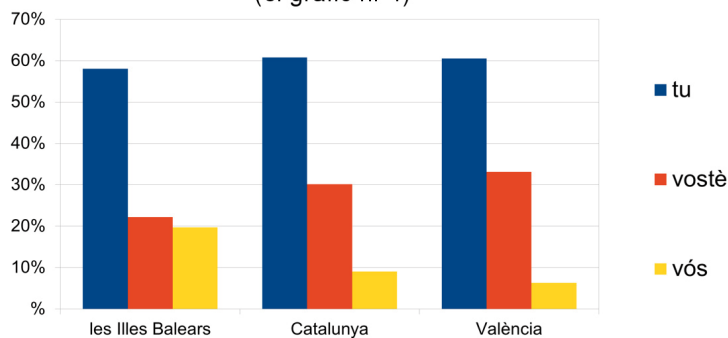
El gràfic n. 2 següent mostra els resultats del qüestionari per edat. Hi podem notar que els joves enquestats en la majoria de casos utilitzen el pronom *tu* (tutegen), alguns usen el tractament formal a través de la forma *vostè*, i més o menys el mateix nombre de joves enquestats, i més grans, utilitza el pronom *vós*.

Una visió general dividida entre dones i homes (el gràfic n. 3)

En aquest resum n. 3, dividit entre dones i homes, és evident que més o menys el mateix nombre de dones i homes, en el nostre grup d'enquestats, utilitzen el pronom *tu*, però els homes, usen més sovint el tractament formal a través del pronom *vós*, en lloc del pronom *vostè*.

Una visió general per les regions:
les Illes Balears, Catalunya i València
(el gràfic n. 4)

El gràfic n. 4 ens il·lustra els resultats del qüestionari distribuït per les regions dels Països Catalans, dividits de la manera següent: Illes Balears, Catalunya i València. La diferència més notable en aquesta representació, és la taxa d'utilització del pronom *vós* a les Illes Balears, en comparació amb altres regions.

2.2. Les discussions i la correspondència amb parlants nadius

A més dels resultats quantitius del qüestionari, tenim els comentaris escrits específics sobre l'ús de l'adreçament pronominal investigat, especialment a través de la forma *vós*. Per exemple, un entrevistat (de 35 a 49 anys) d'Eivissa ens va escriure sobre aquest tema que «El

vós a bona part de la pagesia d'Eivissa encara és ben viu, també entre familiars, àdhuc de pares a fills i entre esposos. No té connotacions de distanciament, encara que està retrocedint el seu ús». Aquest fet també s'evidencia en el següent comentari d'un professor (més de 49 anys) de Maçanet de la Selva/Eivissa: «A l'illa d'Eivissa hi ha àrees rurals (Sant Miquel de Balansat, Sant Joan de Labritja, Sant Mateu d'Albarca) on l'ús del *vós* és habitual en tots els àmbits, fins i tot quan els pares parlen als fills». A continuació, una dona treballant com a tècnica d'administració (35-49 anys) de Palma/Mallorca, declara que: «A Mallorca encara s'usa molt amb la gent gran i com a ús formal sobretot als pobles». Ara se perd l'ús del *vós* per influència del castellà. Aquí hi ha l'opinió d'una dels joves enquestats de Mallorca, una dona de 25-34 anys: «Penso que la forma *vostè* no és ni gaire genuïna del català ni gaire pràctica d'emprar, és molt més útil i comú a la meua regió l'ús de *vós*». La conservació del *vós* de les Illes Balears ens va ser confirmada per diversos ponents (25-34 anys) durant les discussions personals a Palma/Mallorca, aquests parlants continuen utilitzant-lo activament en relació amb els seus avis.

Una entrevistada de Barcelona/Vilanova i la Geltrú (més de 49 anys), va escriure sobre el tema el següent: «Antigament i a les àrees fora ciutat el *vós* es reservava per a persones a qui se'ls tenia respecte però també afecte. També a Andorra *vós* s'utilitza encara per tractar persones de certa edat». L'altra dona de Tarragona (dona, més de 49 anys, treballant a l'administració) va declarar en aquest context que: «El tractament de *vós* l'utilitzo habitualment. En cap cas és de distanciament ni de superioritat sinó de respecte *reconegut* i, fins i tot, amb un toc entranyable i d'admiració. Pot ser a persones grans o, com és el meu cas, a persones amb una trajectòria professional reconeguda. El tractament de *vostè*, sí que marca un distanciament. L'utilitzo per educació i precisament per reforçar aquest distanciament, cas contrari que el *vós*». Un professor (35-49 anys) de Ascó/Viladecans va afirmar a partir de la seva experiència que «El *vós* sempre l'he sentit en l'àmbit rural per tractar la gent gran. Jo tracto els joves de *vostè*, inclosos els meus alumnes, però sóc una excepció».

Però, d'altra banda, una enquestada de Lloret de mar/Girona (més de 49 anys, treballant a la hosteleria), assenyala que: «A la meua família, la meua generació i les anteriors sempre hem tractat els avis, àvies, besavis i besàvies de *vós*. Per a mi és un tractament de respecte cap

a la gent gran. Actualment, els meus fills 27 i 23 anys ja no tracten de vós els avis i àvies». Una estudiant (20-24 anys) de Girona, és a dir de la mateixa àrea afirma que: «El vós no l'he utilitzat pràcticament mai. Només per fer broma o ser irònica». Un altre dels nostres joves enquestats (20-24 anys) d'Alcúdia/València va escriure el següent sobre aquest tema:

Pràcticament no l'he escoltat mai (vós) més enllà de les frases fetes i expressions consolidades i en algunes circumstàncies molt concretes. D'altra banda, aquesta és una marca lingüística de poder, en què d'alguna manera assumeixes un rol de debilitat davant un altre, ja siga per l'edat o per l'estatus social o professional, per això tracto d'evitar qualsevol forma que no siga el *tu* davant persones a qui ja conec, de no ser que evidentment em veja obligat a acceptar una posició d'inferioritat.

2.3. L'anàlisi del corpus de textos digitalitzats

La recerca es va dur a terme al corpus sincrònic paral·lel InterCorp⁴, que forma part del projecte acadèmic del Corpus Nacional Txec, dissenyat per a treballs d'estudiants, ensenyament, traductors i públic. El nucli del corpus està format per textos de ficció, en les llengües estudiades a la Universitat de Carolina de Praga, inclosa la llengua catalana, el llenguatge pivotal sempre és el txec.

El resultat de la nostra recerca en aquest corpus paral·lel electrònic és l'ús de les formes pronominals dins de l'estratègia de traductors en la traducció al català, per il·lustració, voldria presentar dos exemples interessants.

El primer exemple és la traducció de la novel·la francesa de H. de Balzac *Splendeurs et misères des courtisanes*, traduïda al català per Núria Petit, i publicada a Barcelona el 2010 sota el títol *Esplendors i misèries de les cortesanes*. La traductora va optar pel tractament de cortesia només a través de la forma *vós* (que correspon al 60 % d'ocurrències analitzades del nombre total de pronoms d'adreçament dins d'aquesta traducció), el tutejament correspon al 40 %, i el

4 Corpus InterCorp v8 - Català com a font de dades: Bauçà i Sastre, A. – Marina Amat, J. R. – Vavřín, M.: Corpus InterCorp – Catalan, versió 8 de 4. 6. 2015. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Disponible a: <<http://www.korpus.cz>> [Última consulta: 13/03/18].

tractament mitjançant el pronom *vostè* no es produeix en aquesta traducció en absolut (és a dir, 0 %). Tots els casos analitzats de *vós* en la traducció compleixen la funció d'adreçament cortès d'una persona; les persones del mateix nivell social o persones properes en el text es tutegen (servents entre ells, duc amb la duquessa, etc.). La traductora va triar probablement la forma *vós* en relació amb el tipus d'obra, és a dir una narrativa històrica, i amb l'ús d'aquesta forma en l'època determinada (aquesta funció de *vós* associada a la narració històrica està confirmada pel portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, anomenat *És a dir*).

El segon exemple és la traducció de l'original anglès *The Lord of the Rings – The Two Towers*, de J. R. R. Tolkien, publicat a Barcelona el 1990 sota el títol *El Senyor dels Anells – Les Dues Torres*, i traduït al català per Francesc Parcerisas, que va utilitzar tot el sistema pronominal tripartit *tu/vós/vostè*.

Les ocurrencies de *vostè* en aquesta traducció arriben al 10 % (del nombre total de pronoms d'adreçament dins d'aquesta traducció) i corresponen amb els discursos dels personatges plebeus amb els nobles. El tractament a través de la forma *vós* correspon al 46 % i l'utilitzen entre si els personatges d'origen noble. El tutejament correspon al 44 %.

Vam aconseguir obtenir valuoses explicacions i aclariments directament des del traductor de l'obra Francesc Parcerisas⁵, que va esbossar en el paràgraf següent la seva interessant estratègia en relació amb l'ús dels pronoms analitzats.

Per a mi era molt clar que les diferents races que apareixien a *El Senyor dels Anells* havien de tenir un tractament diferenciat, sobretot quan es troben les unes amb les altres, o per distingir els personatges importants (reis, mags, elfs...) dels homes o dels nans o dels hòbbits. Fins i tot em vaig adonar que la relació Frodo/Sam no era igualitària. Sam sol anomenar Frodo “master/master Frodo”, com si fos gairebé un criat. Això, per exemple, en català es tradueix en un tractament diferenciat: Frodo tracta en Sam de *tu*, i en Sam tracta en Frodo de *vostè*. Alguns d'aquests tractaments varien amb el temps, o les circumstàncies. El cas destacat és el d'en Bilbo. A *El Senyor dels Anells* en Bilbo fa anys que viu amb els elfs i marxarà amb ells. La seva vida s'ha “elvificat”. Arriba un moment, de vell, que en Bilbo ja tracta els elfs com a iguals, cosa que no succeïa

5 Francesc Parcerisas és traductor, poeta, crític literari i professor emèrit de la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

anteriorment. En general, entre iguals --*inter pares*--, per exemple entre els hòbbits els personatges es tracten de *tu*. A major respecte la fórmula passa a ser *vostè* o, encara més elevada, *vós* (aquest sol ser el tractament per als elfs, reis, mags, etc.). Alguns casos podrien ser discutibles: en Gàndalf tracta de *tu* a Élrond (són iguals en poder i sabiduria) i tracta de *tu* al Lord of the Nazguls (en aquest cas per menyspreu cap a una criatura maligna) però en Gàndalf tracta de *vós* en Théoden, en Fàramir, en Bénethor, en Bóromir o en Guimli... que són “autoritats” dins els seus respectius móns d’homes o de nans. Un detall curiós: a la primera part del film d’*El Senyor dels Anells*, a l’episodi de la taverna de Bree, algú es dirigeix a l’hostaler (Barliman Butterbur en anglès/Ordi Oliu, en català) fent servir el *vós*. Crec que és l’única vegada que el doblatge cinematogràfic català ha emprat aquest tractament, i tot gràcies a la traducció. (Parcerisas, 2018: 36)

2.4. Els resultats del segon qüestionari

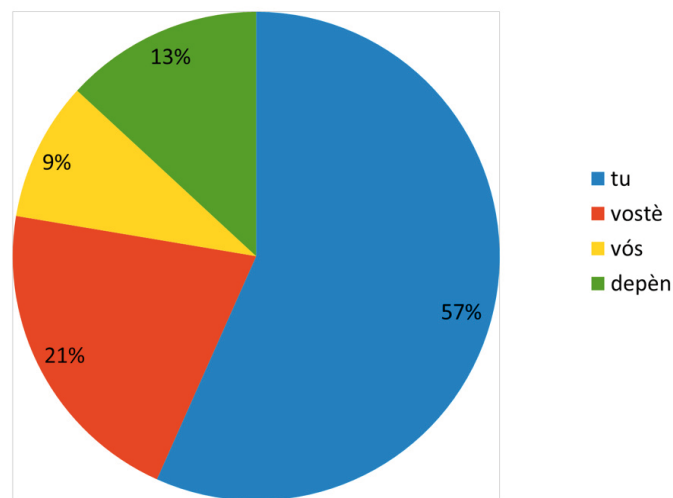
Els resultats següents (el gràfic n. 1) provenen del segon qüestionari interactiu sobre l’ús actual dels pronoms del tractament *tu*, *vós*, *vostè* en català. És una versió modificada tenint en compte els resultats de la primera versió. Es basen en 155 respostes de catalanoparlants, principalment de la regió de Barcelona i del nord de Catalunya.

2n qüestionari: 155 enquestats	
dones	66%
homes	34%
de 15-24 anys	14%
de 25-34 anys	28%
de 35-49 anys	26%
més de 49 anys	32%
Illes Balears	6%
Catalunya	89%
València	5%
estudis primaris	1%
batxillerat	17%
universitaris	82%

El nostre segon grup d’enquestats respongué a la important quantitat de preguntes pel tractament de *tu*, especialment: amb els col·legues de feina del mateix nivell o d’un nivell més baix (de manera oral i escrita), també amb els companys a l’escola, amb la família, amb els amics, a les xarxes socials, però també per expressar afecte o solidaritat.

Les situacions en les quals els nostres participants prefereixen els tractaments de *vostè* o de *vós* són menys nombroses, per exemple, quan es dirigeixen a un superior a la feina, amb funcionaris dels serveis administratius, en narracions històriques, també és una manera

Una visió general dels resultats – segon qüestionari
(el gràfic n. 1)

d'expressar distància, respecte o cortesia, per adreçar-se als ancians, a les autoritats eclesiàstiques o a persones amb estatus de prestigi.

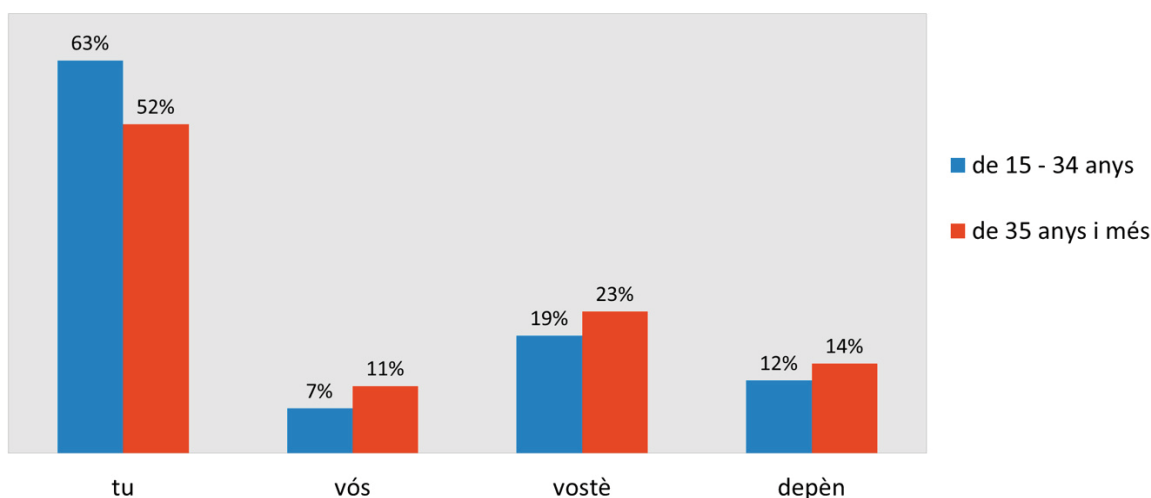
Tot i que predominen els contextos en què els nostres corresponsals tracten de *tu* (*tutegen*), consideren útil mantenir el sistema tripartit i així l'oportunitat d'utilitzar en determinades situacions les formes *vós/vostè* (*vossejar/vostejar*).

Aquests són exemples d'algunes preguntes:

Per a cada exemple, en un CONTEXT ORAL, quin pronom triaria/triaríeu (en la majoria dels casos)?

	tu	vós	vostè	depèn
A la feina amb la gent del mateix nivell	☐	☐	☐	☐
A la feina amb la gent d'un nivell més baix	☐	☐	☐	☐
A la feina amb la gent d'un nivell més alt	☐	☐	☐	☐
En una escola amb companys de classe	☐	☐	☐	☐
Amb funcionaris dels serveis administratius	☐	☐	☐	☐
Amb els amics	☐	☐	☐	☐
En cas d'emergència	☐	☐	☐	☐
A Internet - Skype, càmera web	☐	☐	☐	☐

Una visió general per edat (el gràfic n. 2)

Els resultats del qüestionari indiquen (el gràfic n. 2) que la majoria dels joves enquestats del nostre grup, en comparació amb les generacions anteriors, tutejen més sovint (a través del pronom *tu*) a costa de les formes *vós* i *vostè*, i això en particular (a part dels contextos esmentats en el gràfic anterior) en les situacions següents: a l'escola a tots els nivells (a l'escola primària, secundària i universitària), amb els seus companys de classe i també els seus professors. La situació no canvia ni en una família, on la majoria d'ells tuteja els membres de la seva família i els amics de la família, independentment de l'edat; ni amb un adult desconegut on predomina també la forma del pronom *tu*.

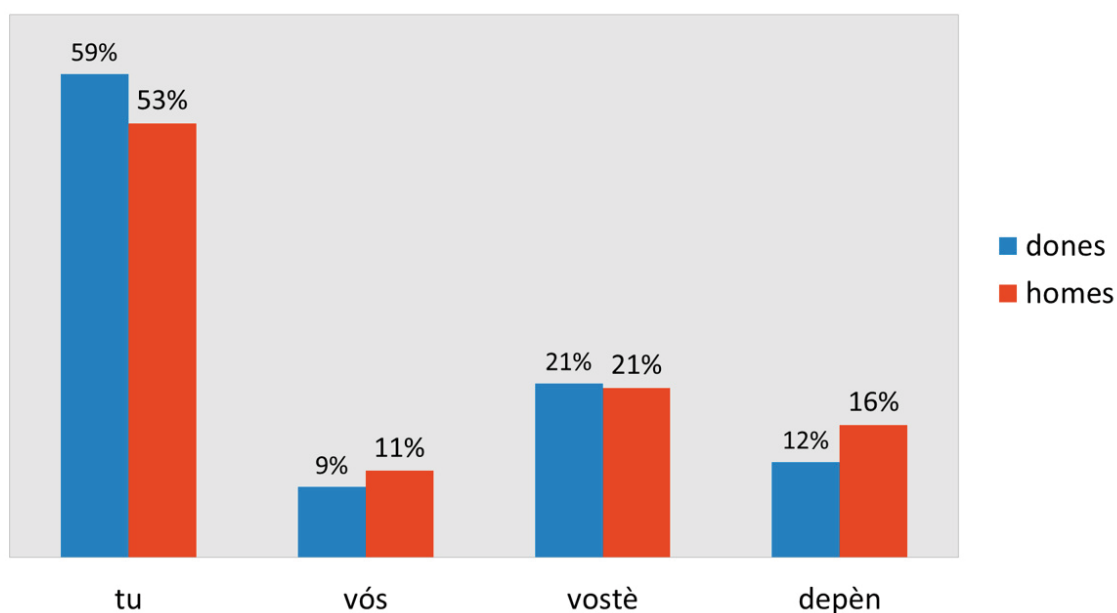
Es confirma que, malgrat la tendència predominant de tutejar en tots els contextos, per comunicar-se amb una persona de la feina de nivell superior el 50 % d'ells usa el pronom *vostè* (el 11 % usa la forma *tu*, i el 39 % opta per *depèn*), i la forma *vós* segueix mantenint un paper actiu per totes les generacions en el cas d'adreçar-se a Déu i als sants (el 52 % usa *vós*, el 22 % la forma *tu*, i el 26 % opta per *depèn/no ho sé*).

Aquestes van ser les preguntes:

- Quin pronom triaria/triaríeu (en la majoria dels casos)? A la feina amb la gent d'un nivell més alt. *tu/vós/vostè/depèn*

- Quina forma triaria/triaríeu per adreçar-se: A Déu, als sants? *tu/vós/vostè/depèn/no ho sé*

Una visió global: dones, homes (el gràfic n. 3)

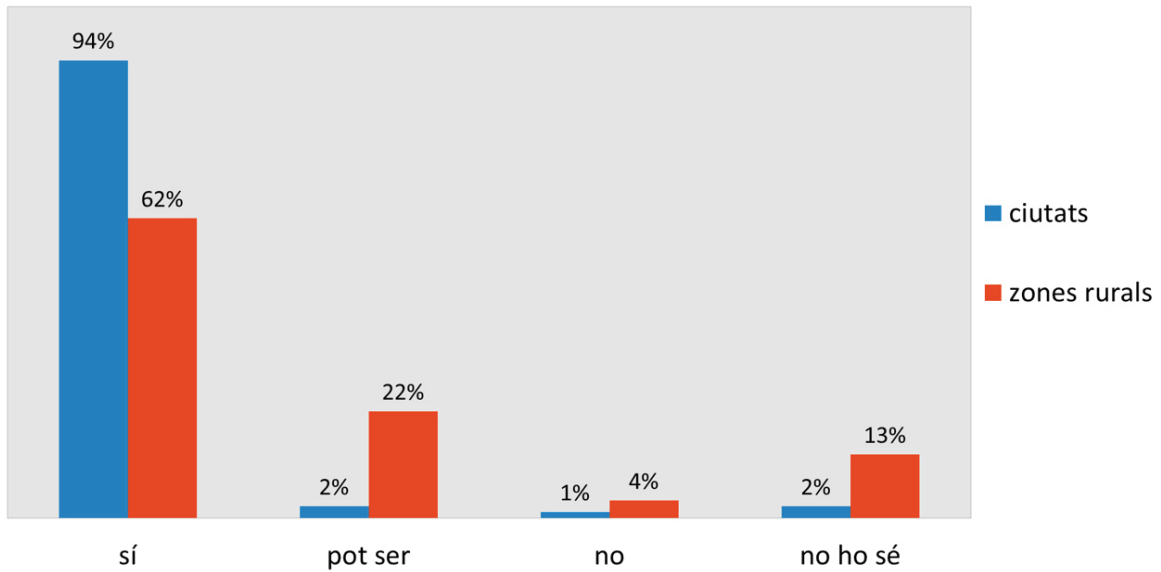

Aquesta representació gràfica n. 3 demostra la diferència en l'ús de les formes pronominals *tu/vós/vostè* entre homes i dones. En els contextos següents, més dones –en comparació amb els homes– prefereixen tutejar: en el cas de dirigir-se als col·legues a la feina d'un nivell més baix i més alt, als joves desconeguts, a les persones a Internet (Skype, etc.) o familiars.

No obstant això, el 40 % de dones (i el 16 % dels homes) expressa superioritat sobre l'altre mitjançant la forma *vostè*, el 39 % dels homes i el 24 % de dones opta en aquest cas pel pronom *tu*.

Els homes enquestats –en comparació amb les dones enquestades– en general (és a dir, en totes les qüestions) tutegen menys i vossegen més i vostegen a través de les formes *vós* o *vostè*. Sembla que distingeixen més estrictament el context en què s'utilitzen les formes, en particular la gent de més de 50 anys. Potser estiguin intentant respectar més les normes o protocol, però això seria objecte de més investigació.

Una visió general: ciutats, zones rurals (el gràfic n. 4)

Ara, m'agradaria comentar breument dos fenòmens no confirmats pels nostres qüestionaris (el gràfic n. 4). La literatura especialitzada disponible suggereix que hi hauria d'haver una diferència en l'ús de la forma *vós* entre els parlants de les ciutats i de les zones rurals; de fet aquesta forma en el discurs col·loquial en ciutats s'hauria d'utilitzar suposadament cada vegada menys, però a les zones rurals, especialment per la generació més gran, encara hi hauria d'estar conservada.

Tanmateix, aquest fenomen no ha estat totalment confirmat per les respostes dels enquestats al nostre qüestionari. El 94 % dels enquestats realment pensa que *vós* pràcticament no s'utilitza a les ciutats, el 62 % estàn d'acord que aquesta forma encara segueix viva a les zones rurals, i el 22 % pensen que és *possible* que encara s'hi utilitzi.

No obstant això, donat que la majoria dels nostres enquestats prové i actualment viu sobretot a ciutats, no disposem de respostes suficients de persones de pobles que activament utilitzin el pronom *vós*, i que podrien confirmar l'ús actiu d'aquesta forma de tractament.

Ni en el cas de les comunitats gitanes catalanes, on l'ús de pronoms *vós* encara hauria de ser actiu, no ho hem pogut confirmar amb aquest qüestionari. El 83 % dels enquestats van respondre a aquesta qüestió amb un *no ho sé*.

En aquest qüestionari, l'ús del pronom *vós* en la família no es va mostrar de forma significativa, també en les relacions intergeneracionals predomina la forma *tu*; només un cert nombre d'homes enquestats de 15 a 24 anys i de 35 a 49 anys diuen que *vossegen* o *vossejaven* a través de la forma *vós* als seus avis, per a les dones aquest fet no es va reflectir en el qüestionari. En menor mesura, també hem capturat per a aquesta qüestió la forma *vostè*. Alguns tracten de *vós* el superior a la feina o un amic de la família més gran.

Les qüestions sobre el desenvolupament previst i la utilitat de triar entre aquestes tres formes del tractament *tu/vós/vostè* han desvetllat una paradoxa interessant. El 80 % dels enquestats està convençut que en els propers 50 anys deixaran de vossejar a través de la forma *vós*, en benefici de l'ús del pronom *vostè*. Al mateix temps, el 79 % dels enquestats consideren útil o pràctic triar entre aquestes tres formes *tu/vós/vostè*, i només un 12 % prefereix utilitzar només una forma, com per exemple en anglès.

Per tant, els nostres enquestats (el 79 %) volen preservar el sistema tripartit del tractament *tu/vós/vostè*, però confirmen l'ús de la forma *vós* només en contextos en què són els receptors passius (és a dir, sense necessitat d'ús actiu d'aquesta forma), com, per exemple, en la narrativa literària històrica o la correspondència dels bancs i autoritats, i parcialment confirmen així d'alguna manera l'abandonament gradual de l'ús d'aquesta forma de tractament.

3. Conclusió

En conclusió, voldria cridar l'atenció sobre el fenomen següent, que és el canvi de la funció pragmàtica del pronom *vós*, especialment en la generació jove dels enquestats. Un gran nombre de respostes mostren que els entrevistats deixen d'utilitzar la forma pronominal *vós* en les funcions i els contextos que ocupava, com, per exemple, a l'hora d'adreçar-se a persones grans a les quals tenim respecte, però també afecte. En aquest context, en forma oral i escrita, la gent més gran utilitza la forma *vós* en un 45% i la més jove només en un 15%. Vossejar a través de la forma *vós* es percep com a més formal –en comparació amb la forma *vostè*– un 75% dels enquestats més joves.

Mentre que, el 84% dels enquestats va confirmar l'ordre d'aquestes tres formes pronominals (de la forma menys formal a la més formal) de la següent manera: *tu-vostè-vós*, és a dir, *tutejar-vostejar-vossejar*.

Abans : **tu** → **vós** → **vostè** X Ara : **tu** → **vostè** → **vós**

Hi ha, per tant, un canvi de la funció pragmàtica de *vós*, que ha estat en els últims temps vist com un senyal de respecte, però també d'afecte, especialment pels membres més joves de la família cap als més grans. Aquesta funció del pronom *vós*, òbviament, retrocedeix i comença a ser percebuda pels joves com la forma més formal d'aquest sistema tripartit.

El seu ús erroni i pèrdua de sensibilitat per la seva funció pragmàtica (probablement per falta de pràctica), també el documenta el 50 % de les respostes positives a la qüestió de si els enquestats han trobat en un context escrit la barreja de les formes *tu/vós* o *vós/vostè* dins d'una frase, per ex. a Internet o a correspondència oficial. Alguns d'ells van afegir-hi que aquest tipus d'error sovint es troba en diversos programes o aplicacions, en xarxes socials, en correspondència del banc, o per exemple en una web del supermercat Mercadona.

El pronom *vós* per tant en general, especialment en l'ús dels joves, ha perdut la seva funció original en diversos contextos, a favor de les formes *tu* i *vostè*, i el seu ús s'ha preservat en particular en el context cerimonial. Les qüestions en què dominen les respostes en forma de *vós* es refereixen principalment a narracions històriques, en algunes traduccions al català, a l'àmbit jurídic i administratiu, dirigint-se a Déu i als sants, en contacte escrit i oral amb la gent gran, dirigint-se a membres de la família reial o persones amb un estatus polític significatiu, per exemple al primer ministre, etc. Es confirma que, malgrat la tendència predominant de tutejar en tots els contextos, la forma *vós* segueix mantenint un paper actiu per totes les generacions en el cas d'adreçar-se a Déu i als sants.

Els resultats dels nostres dos qüestionaris confirmen l'ús d'un sistema dual de pronoms de cortesia en català. La forma *vostè* va assumir múltiples funcions que anteriorment havien pertangut al terme *vós*, però aquest últim conserva l'ús en determinats contextos específics.

Bibliografia

- Bednaříková, J. (2003). *Stěhování národů*, pp. 11-12. Vyšehrad: Praha.
- Bermejo, V. L. (2012). «*Ustedes* instead of *vosotros* and *vocês* instead of *vós*: An analysis through the linguistic atlas of the Iberian peninsula (ALPI)», en *Dialectologia*, Special issue III, pp. 60-62.
- Casanova i Solanes, E. (2014). *Identificació i localització de les poblacions de gitanos catalans a França, llengua, cultura i itineraris migratoris*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Filologia. Disponible a: <<https://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/285611/ecs1de1.pdf?sequence=1>> [Última consulta: 13/03/18].
- Coffen, B. (2003). «Rôle attribué aux pronoms d'adresse dans la construction identitaire individuelle», en *Pronoms de 2e personne et formes d'adresse dans les langues d'Europe*, Forum des langues européennes, Institut Cervantes, París, 7-8 de març de 2003. Communication présentée au colloque international. Disponible a: <http://cvc.cervantes.es/lengua/coloquio_paris/indice.htm> [Última consulta: 13/03/18].
- Grup Enciclopèdia Catalana, *Gran diccionari de la llengua catalana*. Disponible a: <<http://www.diccionari.cat/lexicx.jsp?GECART=0143671>> [Última consulta: 13/03/18].
- Nogué Serrano, N. (2005). *Dixi de persona i marcs participatius en català*. Tesi doctoral, pp. 222-257. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- Parcerisas, Francesc (2018). «Traduir J. R. R. Tolkien», en Sunyer, Magí (Coord.) *Traducció literària*, pp. 19-37. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- Portal lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals, *És a dir. Llibre d'estil de la CCMA. Vós, vostè*. Disponible a: <<http://esadir.cat/entrades/fitxa/id/5149>> [Última consulta: 13/03/18].

Wolff, Philippe (1986). «Premières recherches sur l'apparition du vouvoiement en latin médiéval», en *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, Volum 2, pp. 370-383. Disponible a: <http://www.persee.fr/doc/crai_0065-0536_1986_num_130_2_14393> [Última consulta: 13/03/18].